

RECENZIE

REVIEWS

FABOVÁ, BERNADETA – JANČURA, MIKULÁŠ (EDS.). STRETNUTIE MLADÝCH HISTORIKOV II. PRIESEČNÍKY SPOLOČNEJ HISTÓRIE KRAJÍN V4. ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z 2. VEDECKÉJ KONFERENCIE MLADÝCH HISTORIKOV (DOKTORANDOV A VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV). KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA, 2013. 119 S. ISBN 978-80-8152-103-4.

Zborník štúdií z 2. vedeckej konferencie mladých historikov (doktorandov a vedeckých pracovníkov), zorganizovanej Katedrou histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach v spolupráci s Filozofickou fakultou Masarykovej univerzity v Brne, Filozoficko-prírodovedeckou fakultou Sliezskej univerzity v Opave a Filozofickou fakultou Univerzity v Miškolci, ktorá sa uskutočnila v dňoch 29. – 30. októbra 2012 v Košiciach.¹

Koncom októbra 2012 sa v Košiciach už po druhýkrát konalo stretnutie mladých historikov z niekoľkých stredo európskych univerzít. Išlo najmä o končiace doktorandy a mladých bádateľov z univerzitných pracovísk. Rovnako ako pri prvom stretnutí, aj tentoraz bola hlavným organizátorom podujatia Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v čele s profesorom Štefanom Šutajom, ktorý bol odborným garantom vedeckej konferencie mladých historikov. Tá niesla názov *Priesečníky spoločnej histórie krajín V4* a kritériom pre akceptáciu príspevkov bolo najmä ich tematické zameranie na udalosti a javy sledované predovšetkým v širšom kontexte historického vývoja krajín Vyšehradskej štvorky. Pod toto kritérium sa tak zmestili svojím obsahom veľmi rôznorodé príspevky, ktoré skúmali také problémy, ako napríklad internetické vzťahy, podobu školstva etnických minorít, používanie národných jazykov v mestskej administratíve alebo aj špecifické témy sociálnych dejín (akou je napríklad otázka rozšírenia automobilovej dopravy v prvej Československej republike). Chronologicky témy pokrývali obdobie od vrcholného stredoveku až po 20. storočie.

Vo väčšine prípadov autori prezentovali časti ich dizertačných prác alebo čiastkové výstupy z projektov či grantov, ktorých boli či sú spoluriešiteľmi. Po viac než roku od konferencie uzrel svetlo sveta – hoci zatiaľ len v elektronic-

kej podobe – aj zborník vedeckých príspevkov. Ten však obsahuje len časť na konferencii prezentovaných vystúpení, ale podľa úrovne ich spracovania môžeme predpokladať, že ide o tie najzaujímavejšie a najkvalitnejšie.

V prvej štúdii Mgr. Petr Chlebec, v čase konferencie doktorand na Sliezskej univerzite v Opave, venoval pozornosť tabernám, teda hostincom či krémám na moravsko-sliezskom pomedzí v období vrcholného stredoveku. Taberny poskytovali cestujúcim najmä možnosť posilniť sa jedlom a nápojmi, prípadne mohli poskytovať pocestným aj nocľah. Autor sa pokúsil z nevelkého množstva prameňov určiť možné lokality takýchto hostincov v sledovanej oblasti. Zachované pramene dokladajú, že taberny boli bežnou súčasťou cestnej siete aj na severnej Morave, pričom vznikli ako na cirkevných, tak aj na svetských majetkoch. Autor v závere príspevku zdôrazňuje aj pozitívny spoločenský význam hostincov, ktoré boli dôležitými bodmi komunikácie. S rozvojom miest ako stredísk obchodu a výroby sa hostince postupne koncentrovali najmä do ich centier, ale prístenné taberny ostali súčasťou kultúry cestovania aj v neskorších dejinných obdobiach.

Mgr. Viera Jurková, pracovníčka Japonsko-historického múzea v Piešťanoch, sledovala vo svojej štúdii vojenské obsadenie Spiša a jeho návrat pod uhorskú správu v roku 1772. Téma svojím obsahom spadá pod politicko-správne a vojenské dejiny, ale jednoznačná orientácia príspevku je nejasná. Autorka venuje pozornosť skôr diplomatickému pozadiu prinávratu územia zálohovaných spišských miest Uhorsku, hoci omnoho zaujímavejšou súčasťou tejto problematiky je reálne prevzatie vojenskej a úradnej kontroly nad týmto územím, čo autorka v závere príspevku aj sama konštatuje. Vojenský aspekt sledovanej udalosti je v tomto prípade potrebné skúmať s pomocou konkrétnych prameňov z archívu niekdajšej Dvorskej vojenskej rady. Autorka pri výskume čerpala informácie najmä z publikovanej sekundárnej odbornej literatúry, niekedy aj staršieho dáta. Prekvapujúce však je, že úplne absentuje využitie poľskej optiky vybranej témy (použiteľné by mohli byť napríklad štúdie a monografie Jerzy Michalského, popredného znalca poľských vnútropolitických a diplomatických de-

1 Dostupné na internete: <<http://www.upjs.sk/public/media/5596/Stretnutie-mladych-historikov.pdf>>, [cit. 26. 10. 2014].

jín v čase vlády kráľa Stanislava Augusta Poniatowského).

V treťom príspevku doktorand univerzity v Miškolci Mgr. Tibor Kómives sledoval prechod od latinského jazyka k maďarčine v úradnom styku v Košiciach medzi rokmi 1830 – 1860. Autor poukazuje na podklade úradných, ale aj súkromných písomností na postupné opúšťanie latinčiny a jej nahrádzanie maďarčinou. Pozvoľný prechod k čoraz viac preferovanej maďarčine narušilo nútené používanie nemčiny v období po potlačení uhorskej revolúcie v roku 1849. S pádom tzv. Bachovho absolutizmu sa dominancie v úradnom styku ujala opäť maďarčina. Autor niekedy ukážky z úradných prameňov cituje *in extenso* v texte príspevku, pričom sa medzi nimi nachádzajú aj také zaujímavosti, ako je napríklad text napísaný na rozlúčku s latinčinou z roku 1840, zachovaný v zápisniciach mestskej rady.

Bc. Ondrej Ficeri z Katedry histórie FF UPJŠ v príspevku s názvom *Východiská prekonávania diskurzov národných historiografií urbánnu históriu: prípad dejín mesta Košice* upriamil pozornosť na súčasné teoreticko-metodologické trendy v urbánnej histórii, ktoré môžu za istých okolností stierať rozdiely v národne (či národnostne) podfarbenom historickom diskurze. Autor prezentuje pohľad na najnovšie práce slovenskej a maďarskej historiografie, ktoré sa týkajú dejín Bratislavy a Košíc, a konštatuje, že práve optikou urbánnej histórie, ktorá sleduje dejiny vybranej lokality transnacionálne, je možné vyhnúť sa problematickým interpretáciám a nie vždy platným charakteristikám či vysvetleniam dejinného vývoja, ktoré vychádzajú z národne determinovaného pohľadu na dejiny miest. Bohužiaľ, v prípade mesta Košíc ako viacnárodnostného a kozmopolitného mesta autor konštatuje, že etnickým chápaním neovplyvnený diskurz o dejinách mesta si k bádateľom ešte len hľadá svoju cestu.

Sociálnym dejinám Košíc v druhej polovici 19. storočia je venovaný príspevok Mgr. Nikoly Regináčovej, PhD., z Katedry histórie FF UPJŠ v Košiciach. Autorka v ňom analyzuje vývoj populácie Košíc a podobu etnickej identity jej obyvateľov v období rokov 1850 – 1880. Ako informačný zdroj jej slúžili sčítania obyvateľstva z rokov 1850/1851, 1857, 1870 a 1880. Podrobnejšie sú v príspevku analyzované sčítania z rokov 1850/51 a 1880, v ktorých sa zaznamenávala etnická príslušnosť sčítaných obyvateľov, prípadne používanie materinského jazyka.

Autorka zo zachovaných sčítacích hárkov v tabuľkách prezentuje konkrétne dáta o etnickom či konfesijnom zložení mesta Košice a interpretuje zastúpenie etník v jednotlivých častiach mesta. Avšak terminológia, ktorú autorka niekedy používa, je mátuca – napríklad pre tzv. „galicijskú“ národnosť by snáď bolo vhodnejšie v modernej slovenčine používať termín „haličská“, pretože v slovenčine nepoužívame slovo „Galícia“, ale „Halič“ (poľsky Galicja, nem. Galizien). Taktiež pre „izraelitskú vieru“ je snáď vhodnejší termín „židovská viera“.

Mgr. Mikuláš Jančura, PhD., taktiež z košického univerzitného pracoviska, sa v štúdií s názvom *Komparácia vybraných hospodárskych predpokladov rozvoja osobného automobilizmu na území Čiech a Slovenska v medzivojnovom období* zaoberal problematikou rozdielnej dynamiky v rozvoji automobilizmu v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Z objektívnych hospodársko-sociálnych, ale asi aj kultúrnych dôvodov bol v slovenskej časti Československej republiky rozvoj osobnej automobilovej dopravy pomalší – autor uvádza, že v rokoch 1922 – 1923 bol počet osobných automobilov v Čechách 13-krát väčší ako na Slovensku. Neskôr sa tento pomer znižoval, ale automobilizmus na Slovensku stále vykazoval značné zaostávanie za západnejšou časťou krajiny. Príčiny tohto javu autor vidí najmä v počiatočnej nízkej podpore štátnych orgánov pre rozvoj osobnej automobilovej dopravy (napríklad udržiavaním vysokých dovozných ciel pre autá), v skromnej rozvinutej cestnej sieťi a tiež vo vysokých nadobúdacích cenách automobilov (respektíve v slabej kúpyschopnosti slovenského obyvateľstva). Do sľubne sa rozbiehajúceho rozvoja automobilovej dopravy negatívne zasiahla aj hospodárska kríza v 30. rokoch. Hoci sa situácia postupne zlepšovala, zaostávanie tohto typu dopravy bolo na Slovensku do roku 1938 trvalým javom. Príspevok M. Jančuru je zaujímavou sondou do stále málo skúmanej oblasti dejín modernej dopravy, ktoré môžu byť analyzované z hľadiska hospodárskych, sociálnych a kultúrnych faktorov.

Mgr. Veronika Gayer, v súčasnosti etablovaná na *Inštitúte pre výskum menšín Maďarskej akadémie vied*, sa vo svojom príspevku venovala problematike lokálnej, regionálnej a národnej identity Maďarov v medzivojnovom Československu. Tému sledovala na pozostalosti Ferenc Sziklayho, vedúceho *Kultúrneho referátu* v Košiciach, ktorý bol v rokoch 1922 – 1939 koordinačnou inštitúciou pre kultúr-

ne záležitosti maďarských menšinových strán. Autorka na príklade úvah učiteľa a publicistu F. Sziklayho a niektorých aktivít referátu ním vedeného uvažuje o kreovaní novej regionálnej identity Maďarov, ktorí sa po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie stali súčasťou Československej republiky. Snaha maďarských intelektuálov o vytvorenie novej regionálnej identity slovenských Maďarov však podľa záverov Veroniky Gayer nebola úspešná, slovenskí Maďari sa aj naďalej hlásili ku kolektívnej maďarskej národnej identite. I v prípade tejto štúdie je pozoruhodný nový metodologický prístup v bádani o problematike budovania a (re)definovania etnických identít, v tomto prípade na príklade kultúrnych aktivít a myšlienok niektorých vybraných intelektuálov.

Mgr. Martin Drobnák, v čase konferencie doktorand na Katedre histórie FF UPJŠ a zároveň predseda *Klubu vojenskej histórie Beskydy*, sledoval v príspevku problematiku vzniku cintorínov vojakov bojujúcich v 1. svetovej vojne, ktoré sa nachádzajú na severovýchodnom Slovensku. Autor sa tejto téme venuje už dlhodobo a výsledkom jeho záujmu sú aj tri diely práce *Mementá prvej svetovej vojny*, v ktorých zmapoval pamätníky a cintoríny súvisiace s 1. svetovou vojnou. V príspevku sú opísané snahy o ich zriadenie a údržbu, autor tiež udáva počty pochovaných vojakov a ich štátnu príslušnosť. Štúdia ponúka faktografickú sumarizáciu základných poznatkov o vojnových cintorínoch. Zaujímavým metodickým obohatením témy by mohlo byť porovnanie stavu cintorínov obeť 1. svetovej vojny s cintorínmi v iných, najmä susedných, krajinách (Poľsko, Ukrajina, Litva a pod.). Rozšírenie problematiky do takejto dimenzie by však asi presiahlo akceptovateľný rozsah vedeckej štúdie.

Obsahom nasledujúceho príspevku Mgr. Michaely Vierikovej, doktorandky na Katolíckej univerzite v Ružomberku, bol vývoj štátnej politiky krajín strednej Európy voči katolíckej cirkvi v rokoch 1945 – 1950. Autorka si – vzhľadom na zložitosť problematiky – v dosť stručnom príspevku všima najmä oficiálnu vládnú politiku voči katolíckej cirkvi, ktorú kreovali jednotlivé komunistické strany, ktoré sa v týchto krajinách po druhej svetovej vojne dostali postupne k moci. Autorka poukazuje na viac-menej známe udalosti a represívne postupy komunistických vlád v Maďarsku, Poľsku a Československu, ktoré boli veľmi podobné. Zaujímavé by bolo skúmať otázku, či proticir-

kevná politika domácich komunistických strán bola kreovaná, či aspoň usmerňovaná nariadeniami zo Sovietskeho zväzu. Veľkým hendikepom tohto príspevku je fakt, že autorka čerpá len zo slovenskej a českej odbornej sekundárnej literatúry, ktorá je navyše málopočetná (14 jednotiek). Pri výskume zvolenej problematiky, ktorá je tematicky tak bohatá, že by sa o nej dala napísať samostatná monografia, sa priamo žiada použitie maďarskej a poľskej historiografickej literatúry. Bohatá je aj pramenná základňa, ktorej využitie v príspevku úplne absentuje. Ostáva len veriť, že daný príspevok je skôr prvou autorkinou sondou do problematiky.

V poslednom príspevku zborníka sa venovala Mgr. Anna Virostková, PhD., zo *Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach* školskej problematike. Konkrétne sledovala problémy ukrajinského školstva na severovýchodnom Slovensku po roku 1952, kedy bolo povolené používanie jazyka tejto menšiny vo vzdelávacom procese. Autorka konštatuje, že hneď v prvých rokoch sa na školách s vyučovacím jazykom ukrajinským začali prejavovať vážne problémy. Tie boli spôsobené nízkym ukrajinským povedomím žiakov, nedostatkom vhodných učiteľov, ich slabou znalosťou slovenčiny, chýbajúcimi učebnicami v ukrajinskom jazyku, ako aj celkovo nižšou materiálno vybavenosťou škôl a ich skromným záujemom pre voľnočasové aktivity v porovnaní so slovenskými školami (chýbajúce telocvične, spoločenské kluby, ale i jedálne a sociálne zariadenia). Hoci problémy sa postupne podarilo riešiť a odstraňovať, výsledky vzdelávania u žiakov s ukrajinskou národnosťou nespĺňali očakávania a v školách bolo vysoké percento žiakov, ktorí nepospeli najmä zo slovenského, ale napodiv aj z ukrajinského jazyka. V príspevku autorka čerpá z bohatého archívneho materiálu, ktorý vyvažuje málopočetnú odbornú literatúru.

Na záver môžeme konštatovať, že zborník štúdií mladých vedeckých pracovníkov z druhého košického stretnutia obsahuje zaujímavé štúdie, ktoré vo väčšine prípadov prinášajú nové a originálne poznatky o skúmaných témach. Po stránke obsahovej a metodologickej nesú drobné chybičky, ktoré sú však vzhľadom na mladosť autorov a na ich prvé kroky vo vedeckom výskume ospravedliteľné. V prípade niektorých príspevkov by bolo žiaduce využiť aj existujúce (sprístupnené) pramene, prípadne aj zahraničnú literatúru. V súčasnej dobe, pre ktorú je charakteristická internetová komunikácia, vy-

užívania medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby a existencia digitalizovaných informačných zdrojov, výhovorky na komplikovaný prístup k literatúre neobstoja. Celkovú slušnú úroveň zborníka znižuje veľký počet preklepov a/alebo chýbajúcich písmen, napr. hneď na titulnej strane v názve zborníka (chýbajú v ňom dve písmená!) alebo aj v obsahu (pri názve štúdie V. Gayerovej). V niektorých štúdiách sa vyskytli aj nepresné geografické názvy či nevhodné terminologické spojenia (na niektoré sme upozornili). Potvrďuje sa tým fakt, že pri snahe o gramatickú čistotu textov sa nemožno spoliehať na jazykové korektúry robené samotnými autormi, prípadne editormi, ale je potrebné prenechať túto úlohu odborníkovi na slovenskú ortografiu. Ostáva len veriť, že recenzovaný zborník napokon bude publikovaný aj tlačou a nezanikne v čoraz väčšom množstve len elektronicky publikovaných výstupov.

Patrik Kunec
FF UMB v Banskej Bystrici

WEGER, TOBIAS – GÜNDISCH, KONRAD.
KASCHAU / KOŠICE: EINE KLEINE STADT-
GESCHICHTE. REGENSBURG : VERLAG FRIEDRICH
PUSTET, 2013. 184 P. ISBN 978-3-7917-2479-9.

The German author duo Konrad Gündisch and Tobias Weger undertook to write a concise history of the town of Košice in a form of a brief and compendious monograph on the occasion of granting the title of European Capital of Culture to Košice in 2013. The last monograph of the history of Košice *Kassa története és műemlékei* (History and monuments of Košice) was published by a clerical historian Béla Wick in 1941. This work written in Hungarian is for a Slovak reader due to its age and pro-Hungarian national discourse outdated. Even though Slovak historiography significantly contributed to elaboration of the history of Košice in several fields of research in the 2nd half of the 20th century, all ambitious plans to issue a synthesis of urban history of Košice shipwrecked. Hence, nowadays, Košice is not only missing a scholarly synthesis, but even a basic compendious monograph of its history in the Slovak language, which, for example, Bratislava got already in 1966.

The book *Kaschau/Košice: eine kleine Stadtgeschichte* (Košice: a Concise History of

the Town) was issued by the publisher Verlag Friedrich Pustet in Regensburg, Germany. This publisher is specialized in publishing histories of different countries and their capitals. Already in 2000, a concise history of Slovakia *Slowakei* was issued by Roland Schönfeld. Košice is the first city in the edition *European Metropolis* which is not a real capital. The history of Košice was written by two historians of the Federal Institute for Culture and History of Germans in East Europe, resident in Oldenburg (Lower-Saxony). Konrad Gündisch is specialized in the Middle Ages with the territorial scope of the historical Hungary and Transylvanian Germans. Meanwhile, Tobias Weger is specialized in the early modern and late modern era with the intention of the history of Czech lands and Czechoslovakia. Hence, it is understandable that the town of Košice, whose German inhabitants significantly contributed to its development first and foremost in the Middle Ages, did not stay aside the attention of German scholarly community. Because of this reason, the authors are wishing „to bring this town, which is precious for numerous – historical, as well as contemporary – reasons, closer to German speaking natives, to fix it stronger into general awareness and to re-discover it“ (p. 9).

In the introduction, the authors apologize for the automatic usage of the German equivalent of the name of the town „Kaschau“. They are aware of the fact that „Košice had never been a German town“, hence the usage of Kaschau should not be interpreted as a form of appropriation of its history, but in this case, a general German linguistic rule was applied. For what remains, the linguistic variety of naming of Košice in the past is used by the authors to demonstrate a complicated development of its history, the interpretation of which is obstructed with its bordering geographical location. According to the authors, the development of Košice was not influenced only by its belonging to the historical Hungary, Habsburg Monarchy, Czechoslovakia, and Slovakia respectively, but also by its intensive connections to neighbouring regions of Lesser Poland and Transylvania. The publication of the A6 format with 184 pages is chronologically divided in eight chapters. An interesting feature of the book is decreasing richness of the text with accumulating years. Proportionally, the majority of the attention is dedicated to the Middle Ages, which, undoubtedly, was a „golden age“ of Germans in Košice.

When comparing composition and discourse of the text with the latter chapters, it is evident that the Middle Ages chapter was written by Konrad Gündisch, meanwhile the latter ones by Tobias Weger. However, the auctorial proportion is pointed neither in the text, nor in the table of contents. At the same time, there is an obvious predominance of medieval works in the bibliography, many of which – even though not written by German scholars – were published in German. This relates mainly to the work of a prominent Slovak medievalist Ondrej R. Halaga, a specialist in the Middle Ages period of Košice and Central Europe, who was publishing in Western Europe, including Germany, due to his persecution by the Communist regime in 1980s. Up until today, these works were not translated in Slovak. Similarly, Halaga's edition of the oldest municipal book of Košice (*Acta Iudiciaria Civitatis Cassoviensis 1393 – 1405: das älteste Kaschauer Stadtbuch*) was published in Germany. From the remaining sources published in German, the authors use works of Hungarian medievalists András Kubinyi, Erik Fügedi, and Ernő Deák. The works of an Austrian historian resident in Košice during the neo-absolutism era (1850s) Franz von Krones, as well as the contemporary geographical (Korabinský, Szépeházy – Thiele) and historical (Johannes Plath) works of Hungarian provenience written in German were not omitted. The selection of secondary sources limited to works written in German only, and ignorance of scholarly works written in Slovak, had a negative impact on factual reliability of the Middle Ages chapter, which suffers from many factual mistakes included in the text from older, already negotiated works. In general, the bibliography is a huge failure of the reviewed book. Works relating to the early modern and late modern period are altogether missing. Included are only works treating the Jewish history of Košice, which were also published in German (Emanuel Enten, Michael Okroy). Listing a tour guide of Košice and an elementary school book of the history of Košice among the sources in the bibliography mitigates the scholarly standard of the publication, which cannot be balanced even by quoting Dušan Kováč's *Dejiny Slovenska* and Elena Mannová's (editor) *A Concise History of Slovakia*, both pursuing the history of Košice in the minimal extend. It is detrimental to the whole publication that Tobias Weger, who speaks

Czech, did not list all the sources used in elaborating his chapters in the bibliography.

The first chapter *The Royal Town with European Connections* presents rather comprehensive analysis of the Middle Ages era of Košice, which distinguishes it from latter, explicitly descriptive and compilatory chapters. Whereas the whole book – characterized by its brief extend – is dedicated to broad public, the Middle Ages chapter with a detailed analysis of the oldest preserved documents related to the misty origins of Košice constitutes a complicated reading even for a scientist. Using limited sources, the author made many factual mistakes, pointing out to which is necessary. The territory of the Upper Košice is incorrectly located and identified with the Slav Street (Windische Gasse, p. 16), which appears first in the 14th century. Despite being aware of the shortage of written sources related to the oldest history of Košice, the author created his own hypothesis about colonizing the territory of Upper Košice by Slav settlers from the Slav Street. His hypothesis appears to be contradictory, as previously in the text author mistakenly expressed that Upper Košice and the Slav Street is the same settlement (p. 18). There is an evident misunderstanding of the localities of Upper and Lower Košice. Obviously, the author ignored the works of Ondrej R. Halaga treating the origins of Košice which were published in Slovak only (*Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc, 1967, Počiatky Košíc a zrod metropoly*, 1991). Moreover, the dating of the construction of the oldest church of Košice in around 1290 is incorrect (p. 19-20), the municipal hospital did not stand next to the church, but in the southern suburb (p. 25), the fictional street cross Hnilná – Hlavná – Mlynská did not divide the town into four municipal districts, those were divided by the street cross Hlavná – Maľovaná (p. 25), Matthew Csák of Trenčín was not an oligarch of North East Hungary, this part of the country was ruled by the Aba dynasty (p. 25), the contract of partnership between Košice and Kraków was not signed in 1324, as it was for a longer period of time mistakenly assumed, but in 1390 (p. 30), Hungarians are omitted in the description of the ethnic composition of the town (p. 38), beside the German name „Pentapolis“ for the Upper-Hungarian Royal Towns Federation, it would be recommended to use also the Latin version Pentapolitana at least in the brackets (p. 41), the municipal coat of

arms depicted on the portal of the Urban Tower was not carved in 1568, but in 1658 (p. 47), there was no significant battle going on near Košice related to György Dózsa revolt, only some recruitment of peasants occurred here (p. 48), the cross nave of the cathedral was built in the second stage of the cathedral construction in 1420 – 1440, not in the third one (p. 49).

The author draws sufficient attention to the origins of local Germans, which was reliably clarified by Ondrej R. Halaga implementing linguistic analysis of andonyms written in the municipal books. He emphasises connexions between medieval Košice and the German lands, whether it was the consecration of the cathedral to the „Saintess of Europe“ Elisabeth of Thuringia, who, at the same time, became the municipal patron, or preservation of written documents of medieval German in Košice (Schwabenspiegel, p. 40) representing an important material for socio-cultural, historical-juristic and linguistic research of mutual contacts and cultural transfers. The strongpoint of the chapter is allocating its text in several subchapters devoted topically to political, economic, social and cultural history. The discourse is complemented with authentic demonstrations of local variant of medial German or Latin, translated in present German. The question of the precedence of the municipal coat of arms of Košice and its oldest preserved privilege is left open. The author claims that this primacy is vindicating by both Slovak and Hungarian scholars, but he is reluctant to accept it. Despite this, he does not provide evidence of any older privilege for a municipal coat of arms than the one of Košice (p. 28). He is also cautious with taking over the data regarding the number of medieval population. Because both Halaga's and Fügedi's estimations differs diametrically, both of them are mentioned. The author explains what the strength of Košice consisted in. It was as a centre of mining, finances and trade with vines, which is illustrated on a map depicting the binds of Košice to other trade metropolis of medieval Europe (p. 37). In the subchapter *A Creditor of Sigismund of Luxemburg* Košice became the centre point of Europeans events. At that time, using financial credit, the rich patricians of Košice were able not only to profit from the emperor's adventurous foreign politics, but partially also to influence it in their benefit (the interest of Košice in Sigismund's defeat in the battle of Grünwald, p. 43).

By contrast with the first chapter, the following seven chapters are composed as a monolithic narrative with no analysis of sources or confrontations of opinions of respective historians. The author (Tobias Weger) was successful in transparent depicting a rather complicated geopolitical position of Košice in the early modern era, including difficult religious and ethnic tension in the town. He maintained the impartiality when evaluating contributions of either pro-emperor or insurrectional part of the political scene in development of the town. Again, it is necessary to point out to mistakes: regarding the administration switches after 1526, the author mentions Bratislava as the seat of the Hungarian Chamber (a financial and administrative authority), however, its position as the capital is omitted (p. 60), the grounding of the Spiš Chamber is dated in 1563, correctly in 1567 (p. 61), there were twelve municipal senators in Košice, not ten (p. 61), there was no such a function as a *bürgermeister* in the administration of Košice, the function of consul was established first in 1787 (p. 61), Stephen Bocskay became the Prince of Transylvania first in 1605, not before the outbreak of his uprising (p. 63), Melichar Grodecki was not Czech, but Silesian (p. 65), Košice was no seat of the Lutheran superintendence (district) established at the assembly of Žilina, Košice was only a part of the superintendence of Pentapolitana established at the assembly of Spišské Podhradie in 1614 (p. 64). On the juridical situation of non-Catholics could be more elaborated in this work. The Patent of Toleration from 1781 is not even mentioned, on the other hand, the Jewish emancipation gets sufficient attention. The author contradicts himself, when he claims, that for Košice the era of neo-absolutism (1850s) meant „*a phase of political, societal and economic stagnation...*“ (p. 103). To the contrary, Košice became a seat of an administrative district with an extensive military base. The author's narrative on the next page, depicting organizing of an industrial exhibition in Košice visited by the imperial couple themselves (Franz Joseph and Elisabeth), and describing establishing of the local Trade and Industrial Chamber, confutes his previous claims. The suburb district Joseph Town was not named after a model of Buda, but Pest (where the Joseph Town is located), and it was not situated in northwest, but southwest (p. 105). The Roma people were not settling in the district of

Tábor since the 19th century, but at least since the 17th century (p. 106). The Austrian-Hungarian dualism is defined incorrectly. This form of a state-juristic structure was not merely a personal union (p. 106). „Alongside such a serious mistake, swapping an ice-skating pavilion for a tennis court appears to be a pure typing error“ (p. 111). During the neo-gothic reconstruction of the cathedral, also arches of the main and cross naves were exchanged for new ones (p. 117). The Divízia building is not the main building of the East Slovak Museum. The main building stands on the opposite side of the square (p. 123).

It is necessary to mention that the authors thank for helping in bringing the publication together the Hungarian Institute in Regensburg and his director Zsolt Lengyel. Despite this, a strongpoint of the book is a balanced interpretation of competitive national movements in the urban milieu of Košice throughout the 19th century, from which exactly the Hungarian one had much more stronger affinity to Košice than the Slovak one. It is gratifying for Slovak national discourse that there is satisfactory attention paid to Slovak emancipation pursuits in Košice, whether it is a reference to local members of the Slovak Scholarly Society, recruiting of Slovak volunteers into the Slovak army, or the disputation between Štúr and Záborský in Košice during the Revolution of 1848/49. A strongpoint of the book is also popularization of commonly not very well known facts, such as activity and death of Gorgeous Rhaeticus in Košice, who was a publisher of Copernicus's works, a diplomatic faux pas of Franz Joseph at a banquet in Košice in 1877, an idea of some of Slovak intelligentsia to point Košice as a centre of Slovak national life from 1898, or the meeting of Edvard Beneš and his Little-Entente-partner Nicolae Titulescu in hotel Schalkház in 1933.

Proportionally, the smallest part of the text is contributed to the 20th century, but this derogates nothing to its complexity, as the author of the text was successful in summarizing all relevant events. With impartiality, he describes territorial changes in the years 1918 – 1920, or in 1938. In every case, he perceives the seizure of Košice by Czechoslovak authorities as a step to its broad development. The author pictures the interwar Košice as a vivid town with original cultural and artistic scene (e.g. Košice's moderna). A chapter about the wartime Košice is balanced, it does not conceal atrocities of the regime of the Arrow Cross Party, nor the

tragedy of local Jews. In connection to the Holocaust, the case of László Csatóry, a war criminal and then time police officer responsible for the deportations of the Jews of Košice in 1944, is mentioned, as well as the circumstances of his arrest in 2012. Again, in this chapter, it is necessary to point out to factual mistakes: a claim that the International Peace Marathon was not taking part in the war-time is incorrect (p. 133). Only annual sets of 1938 and 1940 were not organized. Regarding the Jewish ghetto created in Košice in 1944, only the brick-plant site is mentioned, the southern suburb site is omitted in the text (p. 146). The figures of the ministers of respective political parties in the National Front in 1945 do not correspond with reality (p. 150). Explanation about realization of the post-war Slovak autonomy anchored in the Košice Governmental Program remained unfinished and insufficient (p. 151). The other mistakes are: naming of the Air Military University after M. R. Štefánik already in 1973 (correctly first after the Velvet Revolution, p. 154), establishing of the puppet theatre in 1959 (correctly in 1956, p. 154), starting the operation of the trolleybus transport system during the 1980s (correctly in 1993), opening of the local airport in 1953 (correctly it was only substituted for older one, existing since 1920, p. 157), creating of the pedestrian zone in 1981 (correctly in 1984, p. 159), establishing of the Archaeological Museum southern from the St. Martin Chappelle in 2002 (correctly southern from St. Michael Chappelle in 1998, p. 165). Up until today, the population of Košice does not reach mentioned 242 000 inhabitants (p. 167), there were only 240 000 in 2011. Regarding the statistical figures, also in the inner side of the front page could be presented actual figures from the census of 2011, not from the previous one of 2001.

The unambiguously positive social profitability of the publication could be considered the fact that the authors brought „the concise history of Košice“ up to date. Thus, how is the presence of the metropolis of East Slovakia perceived in Germany? It is audacious and unburdened with domestic prejudices. The subchapter *The Different Košice: Luník IX* illustrates inability of the Slovak society to cope with the Roma question. In the context of the post-Velvet Revolution development, the authors aim to illustrate Košice as an ideological antipode to „nationalistic“ Bratislava. There is pointed out that in the revolutionary days of 1989 – 1990

the intellectual elite of Košice was far closer to Prague than to Bratislava and did not wish destruction of the federal Czechoslovakia in 1992 – 1993.

In the limited text space, the reviewed monograph presents a factually comprehensive overview of the history of the second largest town of Slovakia. Even though with numerous mistakes, yet by catching contextualisation in broader European relations and impartial perspective on antagonistic interpretations of Hungarian and Slovak national discourses in the nodal point of historical memories of both nations, which Košice undoubtedly is, the publication represents, first and foremost, a compliment to the historical contribution of Košice to the European culture.

Ondrej Ficeri
Spoločenskovedný ústav SAV

HEČKOVÁ, JANKA A KOL. K REÁLIÁM
STAROVEKÉHO RÍMA. NITRA : FILOZOFICKÁ
FAKULTA UNIVERZITY KONŠTANTÍNA FILOZOFA
V NITRE, 2013. 145 S. ISBN 978-80-558-0525-2.

Jedným z novších prírastkov do literatúry venujúcej sa rímskym dejinám je publikácia profesorky Janky Hečkovej o reáliách starovekého Ríma. Autorka využila svoje bohaté znalosti a skúsenosti pedagóga a v spolupráci s kolektívom ďalších autorov sa rozhodla zostaviť učebnicu vo forme encyklopedického slovníka určenú predovšetkým pre potreby študentov histórie, ktorá by spracovávala vybrané témy rímskych reálií z hľadiska terminológie a súčasne reflektovala jazyk a jeho prepojenosť s miestom i dobou, keďže rímska spoločnosť prešla v priebehu niekoľkých storočí zásadnými vnúropolitickými premenami a táto dynamika rímskych dejín sa odrazila aj v špecifickom názvosloví.

Zámeru oboznámiť študentov s dobovou terminológiou v prehľadnej a zrozumiteľnej forme zodpovedá aj obsahová náplň učebnice. Publikácia sumarizuje základnú slovnú zásobu a predovšetkým spoľahlivé informácie o pôvode, význame a histórii vybraných latinských termínov na úrovni aktuálnych odborných poznatkov. Autori pritom kladú jednotlivé pojmy do kontextu, v ktorom boli používané, a zároveň sa snažia postihnúť ich genézu, dynamiku, funkčné zapojenie alebo vonkajšie súvislosti. Po krátkom úvode, ktorý stručne načrtáva dy-

namiku rímskych dejín, je tak na vyše stotridsiatiach stranách vypracovaných 356 abecedne usporiadaných hesiel a citácií s príslušným etymologickým výkladom uvádzajúcim základnú podobu slova, od ktorého je pojem odvodený, a následnou obsahovou interpretáciou. Pri väčšine výrazov nájdeme i prislúchajúce časové zaradenie, či už konkrétne sa viaže k udalosti, alebo k vláde jednotlivých panovníkov, príp. zasadené do širšieho chronologického rámca podľa tradičnej periodizácie rímskych starovekých dejín. Súčasťou niektorých definícií sú navyše pripojené odkazy na obsahovo súvisiace heslá, ktoré sú tiež spracované ako samostatné pojmy, čo značne zjednodušuje orientáciu v publikácii a zároveň ponúka možnosť získať komplexnejší obraz o danej problematike. Je len na škodu, že takýchto odkazov nie je v slovníku o niečo viac.

S ohľadom na určenie publikácie pre potreby študentov histórie boli do zoznamu hesiel zaradené najbežnejšie výrazy, príp. vlastné mená či geografické názvy, ktorých znalosť a správne používanie má v tomto odbore veľkú dôležitosť. Z tematického hľadiska má slovník široký záber. Jednotlivé latinské termíny sa dotýkajú rôznych okruhov z oblasti politického a právneho systému, správneho aparátu, vojenstva či hospodárstva, až po heslá súvisiace s kultúrou, náboženstvom i každodenným životom Rimanov. Nie všetky pojmy sú však vypracované v rovnakom rozsahu. Výber zahŕňa základné, príp. doplnkové heslá, ktoré rozoberajú problematiku podrobne, mnohokrát do hĺbky i v historických súvislostiach, zatiaľ čo iné pojmy len veľmi stručne vyjadrujú význam definovaného termínu. Tak ako výber, zrejme i rozsah spracovania jednotlivých hesiel vychádzal z prednášaných tém.

Na prvý pohľad je jasné, že k najobsiahlejšie vypracovaným termínom patria heslá viažuce sa k otázkam datovania a merania času v starovekom Ríme. Tieto heslá približujú rímsky kalendár ako ucelenú sústavu delenia času založenú na periodicite prírodných javov a informujú o jeho vývoji a reformách, ktoré sa snažili zosúladiť prírodné dianie s kalendárnym rokom. Prostredníctvom jednotlivých pojmov nadobudne čitateľ relatívne dobrú predstavu o časových súvislostiach rímskeho kalendárneho roka, ktorého dĺžka sa počas storočí niekoľkokrát zmenila, prípadne sa oboznámi s rôznymi koncepciami, ktoré vznikli pri snahe vypočítať dobu založenia Ríma, a ďalšími spôsobmi používanými na vyjadrenie dátumu. Navyše je

v tejto súvislosti podrobne opísaný aj postup prevádzania zložitého rímskeho datovania na súčasný letopočet.

Pomerne veľký priestor je v publikácii vyhradený vojenskej terminológii, ktorá prehľadným spôsobom približuje organizačnú štruktúru rímskej armády a jej premeny. Príslušné heslá sa zameriavajú na oddiely rímskeho vojska a ich vývoj, pričom veľká pozornosť je venovaná légii ako hlavnej vojenskej jednotke rímskeho vojska. Osobitne autori poukazujú na rôzne aspekty života a organizácie rímskych vojakov ako výcvik, výzbroj, spôsob boja či službu v rímskej armáde a detailnejšie pristúpili aj k rozboru pojmov súvisiacich s budovaním hraničnej sústavy Rímskej ríše, najmä severo-panónskeho limitu a s výstavbou vojenských táborov a táborových, príp. civilných miest. Charakteristiku najvýznamnejších z nich pritom môžeme nájsť aj pod samostatnými heslami. Vysvetlenie a prehľad kľúčových vojenských termínov môže v tomto ohľade upútať obzvlášť záujemcov o vojenské dejiny.

Vo veľkej miere je v rámci hesiel obsiahnutá aj problematika správy a riadenia verejných záležitostí v ríši. Jednotlivé pojmy podávajú pomerne ucelený obraz o významných politických inštitúciách, formách riadenia a o predstaviteľoch výkonnej moci v Ríme. Čitateľa oboznamujú s vývojom a kompetenciami pravidelne volených i mimoriadnych úradníckych funkcií, súčasne popisujú voľby úradníkov, vzájomný pomer medzi jednotlivými úradmi alebo hlasovacie zhromaždenia rímskych občanov. V centre pozornosti tiež stoja otázky týkajúce sa zostavovania, zasadania a právomocí rímskeho senátu, a práve prostredníctvom podrobnej analýzy postupných zmien v senáte v zložitom procese vývoja sa podarilo autorom príkladne zachytiť dynamiku príznačnú pre rímske dejiny. Rovnako aj v oblasti rímskeho práva sa zmeny doby odrazili v zmenách zákonov. V rámci príslušných hesiel je načrtnutý vývoj rímskych zákonov od najstaršieho zvykového práva až po cisárske rozhodnutia i mnohé konkrétne zákony.

Zatiaľ čo politickej a vojenskej terminológii sa dostalo veľa priestoru, pojmy z oblasti sociálneho, hospodárskeho a kultúrneho života Rimanov sa v slovníku nachádzajú sporadickejšie a sú vypracované podstatne stručnejšie. Sprostredkujú predovšetkým základné informácie o vlastníctve a prenájaní pôdy, ktoré sa stalo hospodárskym základom politickej

moci vrcholných rímskych predstaviteľov, alebo o rozdelení rímskych občanov do sociálnych tried, príp. sa týkajú vývoja, názvov a vzájomného pomeru rímskych mincí. Pomerne zriedkavo sa objavujú i heslá z oblasti rímskej kultúry, ktoré tiež len v krátkosti charakterizujú základné typy rímskych stavieb alebo opisujú konkrétne pamiatky, ako sú Forum Romanum, Koloseum, Ankarská pamiatka či Zlatý dom cisára Neróna. Vzhľadom na význam rímskych pamiatok je otázne, či by si niektoré dôležité stavby nezaslúžili väčšiu pozornosť.

Autori nevynechali ani zaujímavé termíny z náboženstva a každodenného života človeka tej doby, ktoré sa tiež len veľmi stručne zmieňujú napríklad o rodine, manželstve, knihách, víne či jednotlivých častiach mien rímskych občanov, alebo informujú o priebehu a okázalosti rímskych pohrebov a o rôznych verejných hrách spojených zväčša s oslavami sviatkov. Osobitne treba oceniť, že autori do slovníka zaradili i latinské výroky významných osobností a okrem všeobecne známych citácií Gaia Iulia Caesara obohacujú poznanie rímskych reálií aj o menej známe výroky antických autorov alebo rímskych cisárov Augusta, Vespasiana, Caligulu či Neróna.

Napriek tomu, že autorom sa podarilo zhromaždiť veľké množstvo užitočných informácií, je text prehľadný a čitateľ sa v ňom vďaka zvolenej štruktúre a vzájomnej obsahovej prepojenosti jednotlivých hesiel dobre orientuje. Skutočnosť, že sa na tvorbe slovníka podieľalo viaceró autorov, však zrejme zapríčinila fakt, že pri niektorých výrazoch sa texty zbytočne opakujú. V takom prípade by úplne postačovali už spomenuté odkazy na súvisiace heslá. Samotné pojmy sú vypracované na výbornej stylistickej úrovni, veľmi jasným, zrozumiteľným a jednotným štýlom. Je zrejme, že získané pedagogické skúsenosti umožnili autorom napísať text odborne a zároveň pútavo. To všetko prispelo k vytvoreniu terminologického slovníka na vysokej odbornej úrovni odrážajúceho súčasnú akademickú potrebu znalosti vybranej latinskej terminológie.

Potrebné je tiež oceniť, že v závere publikácie sa nachádza zoznam prameňov a literatúry, ktoré boli zdrojom pre spracovanie jednotlivých hesiel. Záujemcovia o danú problematiku z neho môžu čerpať ďalšie podrobnejšie informácie. Do zoznamu autori zaradili v prvom rade primárne pramene, ktoré sú súčasťou základného fondu diel antických autorov, a výbe-

rovú bibliografiu ďalej tvorí v prevažnej väčšine najnovšia odborná domáca, príp. česká tvorba i prekladová literatúra z cudzích jazykov, ktorá je v našich podmienkach ľahšie dostupná ako zahraničné tituly. Priložená bibliografia tak uľahčuje čitateľovi prácu pri vyhľadávaní ďalšej literatúry a rozširovaní obzorov v tejto oblasti. Prínosné by snáď bolo zaradiť do slovníka aj súhrnný register hesiel, ktorý by umožnil čitateľovi rýchlejšiu orientáciu a vyhľadávanie konkrétnych pojmov. Chýbajúci zoznam však považujeme len za malý nedostatok, ktorý neuberá na hodnotu ani významu slovníka.

Prínos recenzovanej publikácie možno vymedziť hneď z viacerých hľadísk. Nemalú hodnotu má v prvom rade v oblasti terminológie. Slovník je v podstate prvou prácou svojho druhu prinášajúcou systematické usporiadanie základných kategórií viažucich sa k dejinám starovekého Ríma, ktoré doposiaľ neboli zjednotené takýmto prehľadným a celistvým spôsobom. Ako uvádza i autorka, v prehľadových prácach o rímskych dejinách terminológii nie je zväčša venovaný takmer žiadny priestor a vybrané pojmy môžeme sčasti nájsť iba v encyklopédiách, ktoré majú spravidla širší záber. Vymedzenie kľúčových kategórií a ich objasnenie si pritom v každej vednej disciplíne vyžaduje pozornosť a takéto systematizácia umožňuje detailnejšie postihnúť podstatu a je tak nepochybne dobrým základom pre všestrannú orientáciu vo vybranej problematike. Napriek tomu, že výber hesiel nie je v slovníku svojím rozsahom vyčerpávajúci, publikácia ponúka pomerne ucelený základný prehľad ustálenej slovnice zásoby a prináša podrobný rozbor základnej terminológie z rôznych tematických okruhov.

Rovnako je potrebné vyzdvihnúť odborný prínos tejto publikácie. Svoje uplatnenie môže nájsť predovšetkým ako nezastupiteľná odborná príručka v rámci doplňujúcej literatúry pri štúdiu rímskych dejín. Prostredníctvom slovníka sa študenti oboznámia s dôležitými pojmami, ktoré sa v učebných textoch objavujú v podstate neustále. Zrozumiteľné definície, objasnenia a súvislosti pomôžu v tomto ohľade prispieť k lepšiemu porozumeniu študijných materiálov a skvalitniť komunikáciu v akademickej oblasti. Z tohto hľadiska zodpovedá publikácia svojmu účelu a napĺňa hlavný zámer autorov. Hoci odborné poznatky spracované v heslách ocenia predovšetkým študenti histórie a príbuzných odborov, slovník svoje využitie nepochybne nájde i v radoch širokej laickej verejnosti, ktorá sa zaujíma o dejiny starovekého Ríma. Text zostáva zrozumiteľný a zaujímavý i pre laického čitateľa, i keď je naplnený faktografickými informáciami a ponúka mu mnoho zaujímavostí z verejného i súkromného života Rimanov.

Odbornosť, encyklopedický spôsob spracovania i rozmanitosť tematických okruhov predurčujú publikáciu na to, aby sa stala cenným zdrojom, ktorý prispieva k rozširovaniu znalosti kľúčovej terminológie, pomáha zvyšovať jazykovú kultúru a prehľbovať odborné poznatky. Niet preto pochyb o tom, že autorský kolektív pod vedením profesorky Janky Hečkovej pripravil hodnotnú publikáciu, ktorá je jednoznačne prínosom do literatúry k dejinám starovekého Ríma, i vzhľadom na to, že v slovenskom prostredí publikácia takéhoto zamerania dodnes absentovala. Recenzovaný slovník sa bezpochyby zaradí medzi odborné práce, ktoré zaujmú čitateľov nielen z radov študentov, ale i laikov.

Lucia Tokárová